

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta tělesné výchovy a sportu

**Aktivity a sporty v přírodě a jejich využití v programech
pro volný čas romských dětí**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Dušan Bartůněk

Vypracovala: Lucie Jungwirthová

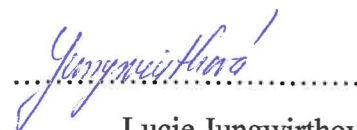
Duben 2008

Poděkování

Děkuji tímto všem, kteří mi pomáhali s realizací bakalářské práce. Především by chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Dušanu Bartůňkovi za jeho metodické vedení, cenné rady při zpracování této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a osobních poznatků z praxe.

Lucie Jungwirthová

Abstrakt

Název:

Aktivity a sporty v přírodě a jejich využití v programech pro volný čas romských dětí

Cíl práce:

Cílem této práce je navrhnout a ověřit několikadenní program pro romské děti zaměřený na sportovní aktivity v přírodě.

Dále chce zhodnotit zaujetí romských dětí pro tento typ využití volného času, ujasnit, jaký je o ně zájem, co je pro tyto děti atraktivní a přitažlivé.

Metoda práce:

Oblast této práce je zaměřena na romské děti ve věku 8-12 let, které se zúčastnily víkendových programů zaměřených na sport a aktivity v přírodě, s doplňkovým programem zaměřeným na romskou kulturu.

Bylo provedeno anketní šetření, jehož výsledkem je vyhodnocení víkendových pobytů s aktivitami v přírodě. Snažili jsme se zjistit, jaký je o tento typ programů zájem, co tyto děti preferují jako přitažlivé.

Výsledky:

I přes nepřilíš velkou objektivitu anketního šetření jsme dospěli k závěrům, že děti takový způsob trávení volného času skutečně vítají, že se jim tyto programy líbí a budou je chtít do budoucna využívat.

Klíčová slova:

Romská populace, romská kultura, romská rodina, majorita, integrace, volný čas, aktivity a sporty v přírodě.

Abstrakt

Title:

Outdoor and sports activities in playtime programs for romany children

Object of task:

The object of task is to propound and check several-day playtime program which is aimed at sports activity in the country for romany children.

The others features of this a playtime program are to evaluate passion romany children and to confirm interest of this program and to find what is attractiv and interesting for romany children.

Method of task:

The reserch is aimed at romany children from 8 to 12. Children took part in weekends playtime programs about outdoor and sports activities with romany culture aspects.

The result of the survey was evaluation of weekends playtime program in the country. We aspired to find an childrens interest of playtime programs and what romany children prefer and find attractive.

Results:

Although the survey wasn't too objective we came to results that romany children accept this way of leisure time, children like this playtime programs and children will want to use this program in the future.

Keywors:

Romany population, romany culture, romany family, major part, integration, leisure time, sports and others activities in country.

Abstrakt

Title:

Outdoor and sports activities in playtime programs for romany children

Object of task:

The object of task is to propound and check several-day playtime program which is aimed at sports activity in the country for romany children.

The others features of this a playtime program are to evaluate passion romany children and to confirm interest of this program and to find what is attractiv and interesting for romany children.

Method of task:

The reserch is aimed at romany children from 8 to 12. Childern took part in weekends playtime programs about outdoor and sports activities with romany culture aspects.

The result of the survey was evaluation of weekends playtime program in the country. We aspired to find an childrens interest of playtime programs and what romany chlidern prefer and find attractive.

Results:

Although the survey wasn't too objective we came to results that romany children accept this way of leisure time, children like this playtime programs and children will want to use this program in the future.

Keywors:

Romany population, romany culture, romany family, major part, integration, leisure time, sports and others activities in country.

Obsah:

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část.....	9
2.1 Literární přehled.....	9
2.2 Z historie romské populace.....	10
2.2.1 Odkud pocházejí Romové.....	10
2.2.2 Romové v Evropě	11
2.2.3 Romové v době Československé republiky	13
2.2.4 Struktura romského obyvatelstva českých zemí po roce 1945.....	13
2.3 Specifika romského etnika.....	16
2.3.1 Romové - děti chvíle?.....	16
2.3.2 Jazyková výchova.....	17
2.3.3 Bydlení.....	17
2.3.4 Rodina.....	18
2.3.5 Otázka vzdělávání.....	19
2.3.6 Práce s romskými rodinami a dětmi.....	19
2.4 Volný čas v multikulturní výchově.....	21
2.4.1 Možnosti a úskalí volného času.....	21
2.4.2 Sporty v přírodě.....	22
2.4.3 Stručný pohled na vývoj výchovy v přírodě	23
2.5 Sestavení programu.....	24
2.5.1 Pobyt v přírodě a táboření.....	24
2.5.2 Život v přírodě a umělecká tvořivost.....	29
2.5.3 Romská kultura.....	29
3. Cíl, a úkoly práce.....	30
3.1 Cíl práce.....	30
3.2 Metody výzkumu.....	31
4. Výsledky práce.....	33
5. Závěr	38
6. Použitá literatura.....	40
7. Přílohy.....	42

1. Úvod

Řešení sociální situace Romů a jejich integrace do společnosti je stále se opakující problém, který se stal obtížnou a dlouhodobou záležitostí. Je podmíněn historicky, zesílen hodnotovými a kulturními odlišnostmi, ale také způsobem, jakým se jednalo s romskou menšinou v minulosti. Vlivem tohoto působení byla rozložena původní tradiční komunita. A výsledkem je, že romští občané jsou historicky utvrzováni v tom, že nenesou odpovědnost za svou minulost, přítomnost, ani budoucnost, a stávají se tak pouze klienty sociálního státu. Sociální programy pak vytvářejí takové podmínky, aby současní nezaměstnaní a nevzdělaní Romové vychovávali k těmž i své děti. Vzniká tak začarovaný kruh, ze kterého se špatně hledá východisko.

Romové získali v roce 1991 statut národnostní menšiny. To znamená právo rozvíjet svou etnickou identitu, svou vlastní kulturu, včetně svého jazyka. Dneska je již patrné, že nejsou připraveni a schopni sami, bez pomoci většinové společnosti, těchto práv využít a svou dnes už skoro zapomenutou kulturu rozvíjet. Potřebují k tomu vytrvalou a cílenou pomoc většinové společnosti na mnoha životních rovinách.

Včleňování národnostní menšiny do většinové společnosti nebylo nikdy jednoduché. Existují tady dvě cesty. Integrace, tedy propojení při respektování vlastní identity a specifčnosti. Anebo asimilace, což ale znamená smazání odlišnosti etnika a přizpůsobení se menšiny většině. Pokus o asimilaci byl na romské menšině již několikrát v našich dějinách neúspěšně uskutečněn. Je zřejmé, že smazat takto výraznou kulturu s tak silnými kořeny nejde. Myslíme si, že by bylo dobré, aby společnost směřovala k větší toleranci a ke schopnosti pochopit a přijmout odlišnou kulturu s její specifickou duchovní a mentální výbavou. Jen tak se můžeme pokusit o integraci romské menšiny do společnosti.

Jednou z významných oblastí v otázkách integrace je smysluplné využití volného času a vzdělávání romských dětí. Volný čas pro ně představuje velmi významnou součást života a lze jej v tomto případě dobře a kreativně využít

S romskou problematikou jsem se blíže začala setkávat před třemi lety, kdy jsem pracovala v rekreačním středisku, jež se zabývalo volnočasovými aktivitami pro děti. Pořádaly se zde

dětské tábory, semináře, také adaptační a sportovní kurzy pro školy. Zapojila jsem se tady do projektu, který se věnoval práci s romskou populací.

Na základě těchto zkušeností vznikl materiál, který je mým náhledem právě na oblast práce s romskými dětmi.

Prostřednictvím této studie bychom rádi poukázali na možnosti využití sportů a aktivit v přírodě jako smysluplného trávení volného času těchto dětí a jejich nenásilného zařazení do většinové společnosti.

Také bychom rádi nastínili problematiku práce s romskými dětmi, jejich kulturní, sociální a jazykové bariéry, které je doprovází a vedou nás k zamyšlení, jak s touto skupinou správně pracovat, jak ji motivovat a podpořit k vytváření kladných životních postojů.

2 Teoretická část

2.1 Literární přehled

Pro tuto práci nebylo zprvu jednoduché shánět podkladovou literaturu. Dnešní doba sice nabízí mnoho zajímavých prací od různých autorů. Najdeme práce, kde jsou Romové líčeni jako utlačovaní chudáci, zmítající se v nelítostné a bezcitné společnosti. Protikladem jsou pak autoři píšící o jejich násilném a nepřizpůsobivém chování. V těchto rovinách se v dnešní době pravda velmi těžko hledá. Chceme-li se, ale zabývat v jakémkoli ohledu romskou otázkou dnes, je určitě dobré podívat se na tuto problematiku do minulosti.

Co se týče historie, opřeli jsme se v této práci nakonec o díla Emilie Horváthové, která jednak poukazuje na nelehkou otázku postavení Romů v historii, ale zároveň ukazuje jejich druhou tvář nepřizpůsobivosti a vychytralosti. Tato autorka ve svých dílech zachytila velmi pěkně dobu a zároveň zhodnotila etnokulturní vývoj a etnickou klasifikaci Romů. Dobře se pracovalo s díly Jany Horváthové a Jiřího Hanzala, který shrnul dějiny Romů v naší zemi. Co se týká podrobného průzkumu druhé poloviny 20. stol. byla přínosná práce Niny Pavelčíkové, která se zabývá ve svých pracích vyšetřováním zločinů komunismu.

Velmi mnoho ze života romských komunit mi pomohly pochopit např. romská spisovatelka Elena Lacková a indoložka Milena Hübschmannová, na kterou se ve své práci často odkazují. Obě znají důvěrně romské prostředí a ve svých pracích představují základní rysy původního sociokulturního systému Romů. Určitě bych neměla zapomenout na Petra Říčana, Petra Bakaláře, Ctibora Nečase.

Co se týká pedagogiky, bylo velmi přínosné prostudovat publikace a sborníky Jaroslava Balvína, které vydalo hnutí spolupracujících škol R v Ústí nad Labem. Zabývá se multikulturní výchovou se zaměřením na romské děti. Dá se říct, že publikací zabývajících se romskou problematikou týkajících se školství a výuky ve školách různého typu, je poměrně hodně. Velmi málo je, ale zpracovaných podkladů, které se zabývají pedagogikou volného času těchto dětí.

2.2 Z historie romské populace

2.2.1 Odkud pocházejí Romové

Romové nezanechali o své historii žádné písemné záznamy, kulturní památky či literaturu. Je velmi těžké odkrývat jejich dějiny. Teprve na konci 18. století bylo na podkladě srovnání romských a novindických jazyků, řemesel a zvyků zjištěno, že předkové dnešních Romů pocházejí velmi pravděpodobně z Indie, kde patřili k nejspodnější kastě tzv. *nedotknutelných* (opovrhovaných ostatními).

Přesné údaje o tom, kdy a proč začali Romové Indii opouštět, nejsou dosud úplně známy.

Podle Horváthové (1962) to bylo 7.-8. století, kdy odcházeli pod tlakem opakovaných vpádů Arabů. Jiní autoři na základě jazykových rozborů udávají mnohem pozdější odchod, a to až v 9.-11. stol. Rozbory romštiny se v těchto údajích mnohdy rozcházejí o celá staletí, shodují se však v oblastech, kterými cestami se jednotlivé skupiny Romů ubíraly.

Nejprve jsou zaznamenány skupiny Romů na území dnešního Iránu, odkud pokračují směrem na západ na území tehdejší Byzantské říše. Odtud se jejich část dostává na Pyrenejský poloostrov. Později pronikají na Balkánský poloostrov. Po odchodu z Indie se Romové nejdéle zdrželi v Persii a Řecku.

Označení pro Romy bývá spojováno právě s jejich pobytem na území Byzantské říše. V evropských zemích bývali nazýváni podle místa, odkud do jednotlivých států přicházeli. V Asii jim říkali Kuoli, v Indii Lombadi nebo Gohuri, ve střední Evropě je nazývali Cigani, u nás Cikáni, v Německu Sinti, ve Francii Bohemiens, v Anglii Gipsi atp. Oni sami si zvolili název Romové, rom - muž, romi - žena, tedy v překladu - lidi. U nás toto pojmenování začali užívat v roce 1969. Horváthová (2004)

2.2.2 Romové v Evropě

Na území západní a střední Evropy se Romové objevují možná již ve 13.-14. století. Teprve na přelomu 14. a 15. století o nich mluví záznamy jako o potulných kejklířích, kovářích, provazolezcích a hudebnících. Za jednu s prvních zmínek o Romech je považována zmínka v tzv. *Dalimilově kronice* z roku 1314 a v *Popravčí knize pánů z Rožmberka* z roku 1399. Další zmínka se objevuje ve *Starých letopisech českých* v roce 1416.

Zpočátku snad byli přijímáni vlídně a mohli se volně pohybovat. Ti Rómové, kteří provozovali činnost, jež přinášela užitek domácímu obyvatelstvu, byli mnohem lépe přijímáni než kočovníci a především byli v mnohem lepší ekonomické situaci.

Podle Horváthové (1962) hlavním důvodem, proč se Cikánům zpočátku všude v Evropě dostávalo přátelského přijetí a podpory, byla úloha poutníků, kterou na sebe převzali před křesťanským světem. Tato úloha měla dočasně různé výhody. Dostávalo se jim z počátku velké materiální podpory a zároveň jim byl umožněn potulný způsob života.

Tato počáteční přízeň netrvala věčně. Veřejnost se od nich začala odklánět ve chvíli, kdy se začalo ukazovat, že jejich výpovědi nejsou pravdivé. Postupně vyšlo najevo, že nejsou ani křesťané. Magie a věštění bylo ve středověku trestáno s velkou krutostí, takže jim brzy vyneslo stigma pohanů a kacířů.

A tak výhody, které zažívaly první skupiny Cikánů při svém příchodu do Evropy, jako možnost volného pobytu a beztrestnost při drobných přestupcích, která z toho vyplývala, se brzy obrátily proti nim samým. Situace se zhoršovala, bez vnější pomoci se nedokázali přeorientovat na jiný vhodnější způsob života. Této pomoci se jim však nedostávalo. Hanzal (2004)

Dá se říct, že jednotlivá období dějin jsou ve vztahu k Cikánům provázena hlavně postoji negativními a persekučními. Důvody persekucí se hledaly různé. Za jejich způsob života se stávali snadným terčem křivých obvinění, která neměla odvolání. Příkladem je pronásledování Cikánů za jejich údajné spojení s Tatary a Turky. Pro ně měli pracovat jako vyzvědači a uskutečňovat paličské zakázky. Doba velkého pronásledování trvala od dvacátých let 16. stol. do poloviny století 18. Toto období velmi pěkně zmapoval Jiří Hanzal ve své práci *Cikáni na Moravě v 15.-18. století* a Ctibor Nečas, který částečně z Hanzalových

prací vycházel. Poukazují na tuto dobu jako na období temna, kdy všeobecně platilo: „co Rom, to psanec“.

V době vlády habsburských císařů patřilo pronásledování Romů, vedle znevolňování, sociálních útrap po třicetileté válce a tzv. čarodějnických procesů, k nejtemnějším stránkám pozdního středověku.

Celá západní Evropa, která si říkala křesťanská, se však ani v případech Romů moc křesťansky nechovala a prakticky je nikdy nepřijala. Bylo to způsobeno jejich odlišným kočovným způsobem života a krádežemi, kterými si na svých cestách někdy opatřovali obživu. Ty pak byly vhodnou a přesvědčivou záminkou pro jejich pronásledování a dokonce i zabíjení. Horváthová (2004)

Romové byli stíháni prakticky ve všech evropských zemích a postupně odsouváni na okraj společnosti.

V první polovině 18. století byla uzákoněna beztrestnost za vraždy Romů. Romové zůstali zcela bez právní ochrany. Kruté trestání Romů v českých zemích skončilo až vládou Marie Terezie a jejího syna Josefa II., kteří se pokoušeli jako první řešit takzvaný *cikánský problém*. Jejich způsob vycházel z předpokladu, že nejvhodnější bude trvalé usazení a asimilace cikánského obyvatelstva, kdy si osvojí způsob života okolního vesnického obyvatelstva, a s tím související zákaz kočování a postupné potlačení jejich jazyka.

Byly povoleny jen úřední sňatky, děti se odebíraly a umísťovaly do neromských rodin na převýchovu. Nařízení Marie Terezie se mohou zdát z dnešního pohledu nehumánní. Marie Terezie však začala s Romy počítat jako s existující složkou obyvatel země a za její vlády tak opustilo kočovný způsob života značné množství Romů. Hanzal (2004)

Rozvíjející se průmysl v době 19. století změnil charakter celé společnosti a Romové, doposud zaměřeni na manuální práci, začali sociálně zaostávat. Před 1. světovou válkou byli téměř všichni dospělí Romové na pokraji úpadku. Vzhledem k diskriminaci, kterou pocíťovali mezi „gazdzovskou“ společností, neměli ani motivaci se vzdělávat, neboť i se vzděláním by ve většinové společnosti těžko hledali uplatnění. Hanzal (2004)

2.2.3 Romové v době Československé republiky

Na první pohled by se mohlo zdát, že demokratické ovzduší první republiky vzniklé v roce 1918 přinese pronikavé změny v životě Romů, především že budou zrušena diskriminující opatření zabraňující jim v zařazení se do společnosti.

Byl vypracována jurisdikce zákona, kam spadali "Cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící". Tyto osoby se měly podrobit soupisu a byly jim vydány tzv. cikánské legitimace namísto běžných průkazů totožnosti, dále jim byl prováděcí vyhláškou stanoven zákaz vstupu do určitých míst. Horváthová (2004)

Podle soupisů, i když ne příliš spolehlivých, žilo u nás v roce 1927 přes 50 000 Romů, většinou na Slovensku. Do sčítání provedeného po přijetí zákona o potulných Cikánech bylo zaznamenáno celkem 36 000 osob. Horváthová (2004)

Vzhledem k situaci v sousedním Německu se začaly objevovat stále početnější skupiny Romů prchající před nacisty, kteří je od přijetí tzv. norimberských zákonů v roce 1935 začali pronásledovat. Po rozbití Československa mnichovskou dohodou na konci září 1938 se Romové žijící na území tzv. Sudet dostali pod pravomoc nacistických úřadů, které vůči nim začaly okamžitě aplikovat rasové zákony. Na podzim 1939 udělaly soupis a postupně tzv. Romy odtransportovaly do koncentračních táborů, Auschwitz II.-Birkenau, později do Osvětimi. Celkem bylo v těchto táborech internováno přes 20 000 Romů, z toho asi 5 000 z protektorátu. Jedinou záchranou pro Romy z Osvětimi byl transport do jiných koncentračních táborů, protože v noci z 2. na 3.8.1944 byl cikánský tábor zlikvidován a zbývajících vězňů byli nahnáni do plynových komor. Po válce se z koncentračních táborů vrátilo asi 500 osob, ostatní čeští a moravští Romové se stali obětmi rasové nenávisti.

2.2.4 Struktura romského obyvatelstva českých zemí po roce 1945

V prvních poválečných měsících se v českých zemích objevilo několik početně nepříliš významných skupin Romů, z nichž některé přesto vzbudily poměrně značnou pozornost obyvatelstva. Několik stovek původních českých Romů se vrátilo z koncentračních táborů, resp. z úkrytů, v nichž přežili nacistický holocaust. Tyto většinou poměrně integrované skupiny se vesměs bez větších problémů sžily z většinovou společností. Daleko větší rozruch

vyvolával příchod kočovných skupin, které patřily k nejméně tolerovaným romským společenstvím. Sílí vlny migrací usedlých romských skupin ze Slovenska, které přicházely do českých zemí za prací. Jejich příliv se snažila státní moc řešit na základě zákonodárství, které zdědila z dob předválečného Československa. Pro Romy tedy platily zvláštní diskriminační zákony (zákaz potulky, pobytu v exponovaných centrech, povinná registrace apod.), ty se ovšem dotýkaly spíše kočovníků a osob bez stálého bydliště.

Po nástupu komunistů k moci v roce 1948 se řešily zásadní otázky nového mocenského systému, v jehož rámci bylo podstatně změněno také zákonodárství zejména v těch oblastech, které podle mínění nové politické nomenklatury zosobňovaly kapitalistické právo. V roce 1950 z právního systému zmizelo také dosavadní zvláštní zákonodárství, které se týkalo „osob žijících cikánským způsobem života“. Romové byli bez výhrad zrovnoprávněni s ostatním obyvatelstvem. Pavelčíková (2004)

Uměle vyvolaný, rychlý proces urbanizace vedl spolu s dalšími neorganickými zásahy státu v průběhu padesátých a šedesátých let k hluboké krizi romských komunit. Přerušil jejich dlouhodobé vazby na původní prostředí, kde měl společenský život svůj přirozený řád a kde se i vztahy s majoritou utvářely v rámci místních přehledných pravidel.

V novém prostředí se velká část rodin nedokázala orientovat, rozpadem vícegeneračních rodin se zpřetrhaly vnitřní vztahy a zvyklosti, mizelo povědomí o nepsaném právním řádu a vztah k tradiční kultuře. V nových podmínkách nebyly vytvořeny základní sociální předpoklady. Početné romské rodiny se nedokázaly odcizenému prostředí průmyslového města dost rychle přizpůsobit, narůstaly problémy s jejich ubytováním, se školní docházkou dětí a negramotností dospělých, zajištěním zdravotní péče, vztahy s majoritním obyvatelstvem apod. Hübschmannová (1993)

Koncem padesátých let bylo zřejmé, že společnost tyto problémy nezvládá. Zejména na kočovné romské skupiny se množily petice a stížnosti majoritního obyvatelstva.

V někdejších dělnických koloniích, ubytovnách pro brigádníky, v ulicích a čtvrtích určených k demolici se vytvářela přeplněná, nevzhledná romská ghetta. Hübschmannová (1993)

V této atmosféře dozrávala formulace komunistického projektu asimilace romského obyvatelstva s majoritní společností

2.3 Specifika romského etnika

V současné době se prosadil názor, že romské etnikum pochází z Indie. S indickým původem je spojena tmavá barva pleti, vlasů, oční duhovky a další charakteristické znaky lišící se od Evropanů, jako poměr trupu a končetin, rysy obličeje, odlišné sérologické a vývojové charakteristiky. Mimo výrazně viditelné antropologické znaky jsme se při práci s dětmi romského původu setkávali hlavně s odlišnými vzorci chování a jednání, na které jsme u neromských dětí nebyli zvyklí.

2.3.1 Romové - děti chvíle?

Mentalitu Romů charakterizuje především podléhání citovým zvrátům a náladám. Jako většina jižních etnik se vyznačují velmi vznětlivým temperamentem. Jejich způsob komunikace je hlučný, pro okolí často obtížně přijatelný, je doprovázen divokou gestikulací, která snadno přejde do slovního, případně i fyzického napadání.

Říčan (1998, s. 31) : „Příslušníci romského etnika bývají také často označováni jako „dětí chvíle“, vnímající pouze přítomnost. Tato vlastnost souvisí zřejmě s jejich tradičním způsobem života ve společnosti, provázeným obavami o přežití.“

Existuje obecně rozšířený názor, že Romové žili a žijí ze dne na den bez uvažování o zítřku, natož o vzdálené budoucnosti. Většina Romů nepracovala, děti nechodily pravidelně do školy, časový režim tedy nebyl potřebný. Od konce padesátých let, kdy byli Romové zařazeni do práce a děti do školy, se počítalo se změnou tohoto postoje. Volný vztah k času a povinnostem se ale ve většině rodin nezměnil, pevný časový režim neexistuje, nápady a aktivity jsou realizovány většinou impulzivně.

Bakalář (2004, s. 76): ukazuje na zvnitřnění snu – „Romové nerozlišují horizonty snů, resp. osobních přání či tužeb, a reality. Jsou schopni se velmi silně identifikovat se svojí osobní představou, uvěřit jí a povýšit ji na realitu. Negativem je pak neschopnost rozlišovat mezi fikcí a realitou.“ Romské děti jsou ovlivněny pohádkami a vyprávěním dospělých, příběhy berou doslova, věří v jejich pravdivost, v pohádkách se často prolíná realita a fantazie. Děti samy ve svém vyprávění o zážitcích míchají svoji fantazii s cizími zkušenostmi a věří tomu, co říkají. Jde pak často velmi špatně rozeznat, kdy cíleně lžou a kdy svému vyprávění skutečně věří.

2.3.1 Jazyková výchova.

Romština patří mezi nedůležitější charakteristiky romského etnika. Jedná se o jazyk indoevropský. Hübschmannová (1979) v *Základech romštiny* názorně vysvětluje, jak osvojování jazyka probíhá. Romština se přenáší hlavně ústním podáním. Jazyková výchova v romských rodinách probíhá tak, že maminka hovoří se svými ostatními příbuznými v bytě a na dítě promluví jen tehdy, když mu něco chce. S malým dítětem má romská matka přesto pevnou vazbu, více taktilní, dotyky nahrazují slovní komunikaci.

Romské děti proto začínají mluvit později. Nejsou vedeny k rozšiřování slovní zásoby, korigována není ani výslovnost. Velmi málo romských rodičů hovoří na své děti romsky, většinou děti používají zkomolený jazyk složený z češtiny, slovenštiny a romštiny.

Při práci s malými romskými dětmi proto často narážíme na nedostatečnou jazykovou vybavenost (romský etnolekt češtiny), malou slovní zásobu (pojmy jsou nepřesné, často obecného charakteru, chybí řada pojmů abstraktních, kulturních aj.), řečové vady (dyslálie, artikulační neobratnost, specifická asimilace aj.), posunutý přízvuk, myšlení neupevněné v jednom jazyce. A tak se může jednoduše stát, že vám dítě neporozumí, nebo zadaný úkol pochopí úplně jinak.

2.3.2 Bydlení

Z historických pramenů víme, že po staletí přetrvával v romské kultuře kočovný způsob života. Byly používány vozy, žebříňáky, na něž se připevňovaly střechy z proutí, které přikrývala plachta. Po utáboření byly postaveny stany. Později žili Romové v maringotkách tažených koněm, malým traktorem či autem.

V současné době žijí Romové ve Francii, Španělsku nebo Anglii v obytných přívěsech, vybavených často veškerým komfortem. U nás bylo kočování zakázáno v padesátých letech. Současný způsob bydlení jsou paneláky, na které si, zdá se, nikdy nezvykli. Hübschmannová (1993) často ve svých pracích ospravedlňuje Romy a jejich způsob bydlení jako důsledek násilného přestěhování z tradičních romských vesnic. Faktem je, že pospolitost bydlení Romů přetrvává dodnes, což má často za následek hygienicky závadné a přelidněné prostředí, nevytopené, vlhké, nevětrané místnosti, nepravidelné a nekvalitní stravování.

2.3.3 Rodina

Pro Romy je charakteristická velmi početná patriarchálně založená rodina. Davidová (1965, s.162) uvádí, že „ve všech typech rodin byl svrchovaným pánem muž, žena měla podřadné postavení. Muž měl právo dělat, co se mu zachce: bít ji, být jí nevěrný, opustit ji.“

Značná početnost rodiny má i psychologický důsledek. Hübschmannová (1993) ukazuje, že pro způsob výchovy v romských rodinách je charakteristický nedostatek řádu – jí se, když je hlad, vstává se a jde spát podle potřeby, mezi Romy se přirozeně rozdává – pokud je z čeho (neříká se *prosím* ani *děkuji*).

Rodinné prostředí je mocným výchovným činitelem, který dokáže ovlivnit názory i postoje dětí na celý život. Podmiňuje a určuje tak do určité míry zařazení jedince do sociální struktury společnosti.

Negativní důsledky této výchovy, se kterými jsme se při práci s romskými dětmi setkali, je neschopnost podřídit se nepříjemným povinnostem, malá odolnost vůči stresu, neschopnost udržet dlouhodobě pozornost.

Říčan (1998) poukazuje na to, že romské děti se sice během života setkávají s velkým množstvím společenských vztahů a získávají tak širší sociální zkušenost, avšak vzrůstá nebezpečí nenaplnění citových vazeb. Chybí jim vztah s dospělými, takže není uspokojená jejich potřeba bezpečí a jistoty. Nedostatečná péče o děti není obvykle zapříčiněna zlou vůlí rodičů, ale je odrazem jejich způsobu života. Rodiče mívají ke svým potomkům kladný vztah, avšak starají se o ně ledabyle, nedohlížíjí na ně, chybí důslednost a kontrola, nezajímají se o jejich činnosti.

Nápadná je skupinová soudržnost Rómů. Mají tendenci zůstat stále pospolu, všechny záležitosti mezi sebou prodiskutovat a společně rozhodovat. Proto se nám zdálo, že v romské rodině jsou děti více orientované na své sourozence než děti z neromských rodin, které se ke svým sourozencům často nehlásily.

Nešťastným důsledkem mimořádně silné skupinové soudržnosti je však i častá neochota romské rodiny i širší komunity dovolit jednotlivci, aby se od ní v něčem odpoutal, aby myslel a jednal jinak než ona, a tendence vyloučit ho, jestliže se tak zachová.

Velmi nás překvapily názory dětí na rodiče, kdy jsme se setkávali s tím, že otec je opravdu hlavou rodiny a že pro děti je silný a statečný. Překvapující je také to, že i u takto malých dětí se projevil názor, že se za svou matku nebo otce stydí.

2.3.4 Otázka vzdělávání

Chování Romů je po celá staletí účelově motivované přežitím v majoritní společnosti, toto chování je vedené cílem dosáhnout vlastního prospěchu. V hodnotové hierarchii romských rodin nemělo vzdělání nikdy velkou váhu (nebylo zapláceno). Bohužel ani v poslední době řadoví Rómové nepřisovali a dodnes nepřisují školnímu vzdělání velký význam. Zároveň rodiče s nižším vzděláním zpravidla vytvářejí svým dětem podmětově chudší prostředí, které nepodporuje jejich další vývoj.

Vlastní zkušenost ukazuje, že postoj romských rodičů ke škole i volnočasovým aktivitám je zpravidla spíše negativní.

Přitom jsem přesvědčená, že oblast vzdělávání je velmi důležitá pro změnu společenského postavení romské minority.

2.3.5 Práce s romskými rodinami a dětmi

Romská rodina má dodnes větší počet dětí. Ty jsou asi do devíti let vychovávány neomezující výchovou. (Může dospělým skákat do řeči a překřikovat je, aniž by to bylo považováno za přestupek. Důsledkem toho je, že pak tyto děti ve škole působí jako drzé a nevychované). Hübschmannová (1993, 34) „...v romské rodině je i malé dítě bráno vážně, jeho slovo má stejnou váhu jako slovo dospělého. O nic si neříká, vše si bere samo.“

Volný čas romského dítěte je odmalička naplněn tím, co jde lehce. Třeba tělesné a pohybové aktivity, zpívání, tanec, hra na hudební nástroje. Nejsou ale schopny docházet pravidelně do svých zájmových kroužků nebo na sportovní tréninky.

Romské dítě je velmi citlivé na emocionální vazbu a potřebuje v různých institucích, kde tráví volný čas, vidět svou druhou rodinu či druhý domov. Přitom je nutné stále počítat s tím, že je jim odmala vštěpována nedůvěra a strach ke „gádžům“.

Spolupráce s rodiči

Spolupráce s rodiči je velmi důležitá. Má-li dospělý člověk majoritní společnosti (např. učitel, vychovatel) navázat spolupráci, musí učinit několik vstřícných kroků: (Na které jsme byli upozorněni při přípravných školeních na tyto akce od pedagogů pracujících v romských centrech pro děti.)

- dobré je navázání kontaktu v rodině
- při návštěvě bychom se neměli chovat jako nadřazení a kontroloři
- máme-li něco k vyřízení, nespěcháme s tím
- nikdy nechválíme ani nekritizujeme nepřítomné Romy
- před dětmi rodičům prokazujeme úctu, zásadně jim nic nevytýkáme, pokud jim potřebujeme toto sdělit, učiníme tak mezi čtyřma očima
- nesrovnáváme dva Romy
- nechválíme mladšího před starším (např. u bratrů)
- nechválíme čistotu a pořádek v domácnosti
- neodmítáme romskou pohostinnost

Pokud se nám podaří navázat pozitivní vztah s rodiči romského dítěte, máme již z poloviny vyhráno, protože můžeme odbourat nedůvěru a předsudky a bude se nám pracovat mnohem snadněji.

2.4 Volný čas v multikulturní výchově

Dvacáté století přineslo zásadní změnu životního stylu, a to především v oblasti jeho možností a náplně. Postupně docházelo k nárůstu volného času, hlavně díky zkracování pracovní doby a většímu počtu volných dnů, lidé mají nárok i na více dnů dovolené.

„Volný čas je čas, který může člověk využít bezprostředně pro sebe, čas, ve kterém maximálně patří sám sobě, v němž může dělat – víc než kdykoliv jindy - to, co ho baví a co mu přináší potěšení, zábavu a odpočinek.“ Filipová (1966, s.63)

Z pedagogického hlediska považujeme za velmi důležité, aby existovala v tomto prostoru možnost výběru z rozmanitých aktivit. Činnost ve volném čase by měla být dobrovolná, ale měla by vést k seberealizaci, k rozvoji tvořivosti a cílevědomosti.

Člověka je potřebné upozorňovat na možnosti nabízené volným časem, vychovávat ho k využívání volného času a také vychovávat ve volném čase.

Tím plní důležité funkce, k nimž patří především funkce socializační (společenská aktivita, navazování mezilidských vztahů, osvojování společensky uznávaných norem), kompenzační (vyrovnávání pracovního zatížení, školních povinností, povinností souvisejících z rodinou), seberealizační (uspokojování potřeb, rozvoj zájmů), preventivní (využívání volnočasových aktivit jako prevence negativních společenských jevů), výchovnou (hodnotová orientace, stimulace dalšího učení). Knotová (1997)

2.4.1 Možnosti a úskalí volného času v multikulturní výchově

Existující problémy vyžadují zvýšit pozornost ve vztahu k multikulturní výchově a uplatňovat ji právě ve volném čase, který k ní poskytuje mnoho možností.

Dá se předpokládat, že bude plnit dvojí úkol:

- omezovat, aby se volný čas stával zdrojem negativních jevů, národnostního a etnického násilí a nenávisti,
- a naopak v něm posilovat názory a postoje vedoucí ke vzájemnému poznání a respektu, k praktické spolupráci a toleranci. Balvín a kol (1997)

Volný čas jako jedna ze základních oblastí života a výchovy současné mladé generace nabízí všem příslušníkům majoritní a minoritní populace rozsáhlý časový prostor pro dobrovolně zvolené činnosti. Projevy svých aktivit proniká do rodin menšinového etnika, kde se často střetává s tradičně zachovanými zvyklostmi a způsobem života. Ve výchově a utváření hodnot tak vznikají v tomto ohledu značné nesrovnalosti.

Balvín a kol. (1997, s. 48) poukazuje na otázky, „jak u mladých příslušníků většinového etnika vytvářet pochopení ke zvláštnostem a toleranci v přístupech, jak u menšinového etnika rozvíjet jeho specifika a současně poznávání kultury celé společnosti, jak u obou nacházet styčné body pro společné aktivity a vzájemnou spolupráci.“

Volný čas není v tomto případě určitě všemocný, dlouhodobě existující předsudky a nepřátelství mající hlubší sociální příčiny nelze řešit ze dne na den. Nicméně vytrvalé a cílené působení ve volném čase je určitě oboustranně přínosné.

2.4.2 Sporty v přírodě

Jednou z platforem trávení volného času jsou v dnešní době bezesporu sporty v přírodě. Jde o okruh činností, které v sobě zahrnují turistiku, některé sporty, hry a různá cvičení. Tyto aktivity nejsou samoúčelné, jsou využívány jako prostředek a výzva pro jednotlivce a malé skupiny. Při aplikaci odpovídajících metod a přístupů poskytují výchovný potenciál využitelný k rozvoji osobnosti. Vedle zvyšování kondice a zlepšování pohybových funkcí klade důraz na zapojení všech smyslů, podporuje neobyčejnost zážitku a zkušenosti, přináší aktivaci celé osobnosti bezprostředním jednáním, otevírá možnosti spolupráce s ostatními a porozumění sobě samému. (Neuman, 2000)

Do výchovy v přírodě můžeme zařadit turistiku a putování, pobyty v přírodě, táboření, hry, cvičení a lanové překážkové dráhy. Nesmíme zapomenout na pozorování a ochranu přírody či uměleckou tvořivou činnost.

2.4.3 Stručný pohled na vývoj výchovy v přírodě

Sporty v přírodě mají kořeny hluboko v minulosti, jejich vývoj k dnešku jsme stručně shrnuli podle knihy *Turistika a sporty v přírodě* podle Neumana (1995), který uvádí:

- Na počátku dvacátého století byl pojem „výchova v přírodě“ chápán v podobném významu jako „školy v přírodě“. Byl využíván dětmi z měst pro zlepšení jejich zdravotního stavu.
- Velmi dobře se v tomto směru prosadily organizace pro mládež, jako skauting a Woodcraft Indians, které vedle rozvoje zdravého životního stylu poukázaly na přínosy i v oblasti socializace mladých lidí.
- Po druhé světové válce se prosadilo téměř ve všech anglicky mluvících zemích nové hnutí „Outward Bound“, které se opírá především o myšlenky K. Hahna, zdůrazňuje možnosti pobytu v přírodě a jeho význam pro rozvoj osobnosti a kladných charakterových vlastností mladých lidí.
- V dalších letech, počínaje rokem 1950 a hlavně pak v 60. letech, se v USA začala spojovat výchova v přírodě s výukou ostatních předmětů na základních i středních školách.
- O tuto metodu byl velký zájem ve Velké Británii, kde díky tomu vzniklo mnoho speciálních zařízení, která sloužila k rozvoji výchovy v přírodě na školách.
- V dnešní době je ve vyspělých zemích o tento druh aktivit poměrně velký zájem a je spojován s ekologickou výchovou a ochranou životního prostředí.

2.5 Sestavení programu

Jak už jsme zmínili, dnešní doba přinesla zásadní změnu životního stylu, a to především v oblasti jeho možností a náplně.

„Volný čas je jedna ze základních oblastí života a výchovy současných mladých generací, nabízí všem příslušníkům majoritní i minoritní mladé populace rozsáhlý časový prostor pro dobrovolně zvolené činnosti, jejíž obsahem i metodami trvale diferencují. Ve výchovném a hodnotovém utváření dětí a mladých lidí vznikají v tomto ohledu značné mezery, v průběhu jejich volného času pronikají k nim negativní tendence a silně na ně působí.“ (Balvín a kol. 1997, s 55)

Při sestavování programu pro romské děti jsme vycházeli s toho, že činnosti by měly působit zejména na zvyšování sebehodnocení dětí, dále by měly navozovat atmosféru důvěry a umožnit poznávání nejen sebe, ale i jiných dětí, čímž budou mít vliv na zlepšování vztahů ve skupině vrstevníků.

2.5.1 Pobyty v přírodě a táboření

Táboření je specifickou částí aktivit v přírodě, představuje návrat člověka ke kořenům. Pobyty v přírodě nabízejí důležitou protiváhu jednotvárnému městskému životu, odbourávají nepříznivé vlivy hektického životního stylu a vnášejí určitá pravidla do denního režimu, což je u romských dětí velmi důležité. U těchto jedinců je zásadní stanovit pevně hranice denního řádu, na který ve svém životě nejsou příliš zvyklí. Všechno má svůj čas. Je chvíle na rozdělání tábořiště, je čas na přípravu ohně, na jídlo, na zábavu a je čas jít spát, aby se ráno brzo vstalo. Sblížení se s přírodou, porozumění jejím zákonitostem a i snaha o její ochranu romským dětem přináší hluboké hodnoty přírodní moudrosti, jejíž kořeny v sobě nosí.

Při sestavování programu jsme se zaměřili především na **HRY V PŘÍRODĚ**.

Velkou část pobytového programu jsme se snažili vyplnit hrami, což nám umožnilo s dětmi nenásilně pracovat v mnoha oblastech. Naším záměrem bylo vytvořit vyvážený rozvrh sportovních her, soutěží a cvičení, při kterých se děti něco naučí. Hra dítěti umožňuje vstupovat do různých sociálních rolí, které jsou mu ve vlastním životě neznámé nebo nedostupné. Děti se zde učí vzájemné komunikaci, smyslu pro kolektiv, spolupráci, učí se čestnému chování, ale také sebeovládání a vytrvalosti. Je jim dána možnost zakusit pocit vlastního úspěchu, což zejména u dětí romského původu považují za velmi důležité. Také využití specifik romské kultury je podmínkou úspěšného uchopení hry při rozvíjení osobnosti romských dětí a mládeže. „Hra je ale v první řadě příležitost k zábavě, aktivnímu odpočinku a uvolnění, slouží tedy k využití nadbytečné energie, vybití agresivity, ale i uplatnění rozvíjení dětské fantazie.“ (Pávková, 2005, s. 53)

- **Seznamovací hry**

Většina účastníků, se kterými jsme pracovali, se již znala, a to z romských komunit, škol nebo center, které ve školním roce navštěvují. I přesto jsme seznamovací hry do programů pokaždé zařazovali. Jednak proto, aby se poznali úplně všichni, ale hlavně z toho důvodu, aby si navykli oslovovat se jménem a nepokřikovat na sebe neslušné přezdívky a nadávky. Je to i dobrá příležitost stanovit jasně pravidla chování a řád dne. Je důležité neustále zdůrazňovat jemnost a ohleduplnost, což je nutné hlavně pro agresivní a problémové jedince.

- **Zahřívací a kontaktní hry**

Tyto hry dokáží kladně působit na psychiku, a proto jsou vhodné pro nabuzení dobré a veselé atmosféry a hravosti. Děti se dostávají do prvního tělesného kontaktu, ve kterém se učí hlavně vstřícnosti a neagresivnímu reagování na okolí. Jako ventil přebytečné energie jsou takové aktivity výborné hlavně pro hyperaktivní děti.

- **Hry na rozvoj důvěry**

Vzájemná důvěra je důležitý předpoklad pro úspěšnou práci ve skupině. Ale přestože hry vytvářející důvěru pokládáme za důležitý prvek, v některých skupinách z důvodu agresivity a zlomyslného chování vůbec nemohly být zařazeny.

- **Iniciativní a týmové hry**

Tato skupina her je důležitá především z pohledu prevence kriminality mládeže. Ve svém pojetí mají jeden cíl, a to společné řešení problému. Výzva, která se projevuje ve všech těchto hrách, je zásadní, a jestliže ji hráč přijme, musí vynaložit veškeré úsilí, aby ji zdolal. Vždy je důležitá souhra všech členů týmu a jejich vzájemná komunikace. Tyto aktivity pomáhají dětem zvyšovat pocit vlastní hodnoty. V našem případě musely být voleny hry s jednoduchým zadáním.

- **Dobrodružné hry**

Každý člověk má touhu prožít vlastní dobrodružství a bojové hry umožňují do jisté míry tuto potřebu uspokojovat. Jednotlivci zde mohou podle pravidel uvolňovat určité množství přebytečné energie, odbourávat agresivitu, vybíjet bojový pud a destruktivní sklony. V tomto ohledu jsou velmi přínosné. Hry podporují spolupráci, odvahu, rozhodnost. Vedle těchto výchovných aspektů není zanedbatelný ani rozvoj pohybových dovedností a schopností.

- **Ekohry**

Jde o hry zaměřené na vnímání a trpělivé pozorování. Impulzivní hyperaktivní jedinci mají tyto schopnosti velice nedostatečné, takže hry je mohou nenásilnou formou zaujmout, následně zklidnit a zároveň rozvíjet jejich vnímání. Nepřehlédnutelný je i fakt, že je tímto způsobem u dětí vzbuzován zájem o přírodu, o její pozorování a ochranu.

- **Lanové a překážkové dráhy lezení na umělých stěnách**

Jelikož jsme měli v areálu k dispozici lezeckou stěnu a lanové dráhy, snažili jsme se v rámci prožitkových programů zařadit i lezení. Většinou se to s velkou oblibou nesetkalo, hodně dětí se bálo a ve valné míře to nechtěly ani zkusit.

Obecné cíle a stručné zásady tvorby programů

Celková teorie her je velmi rozsáhlá, při zpracování programu jsme se velmi často opírali o Neumanovy hry v přírodě a o naše zkušenosti z táborů.

- *Příprava hry.* Je nutné pevně stanovit rámec, ve kterém se bude hra rozvíjet – prostorové či časové ohraničení, charakter skupiny, počet a stáří hráčů. U těchto skupin nelze čekat, že u nějaké hry vydrží příliš dlouho, a tak je dobré s tím počítat a volit hry kratší a spíše je střídat.
- *Rozmanitost přístupu.* Znat skupinu, její rozdělení rolí, potřeby, zájmy i zázemí jednotlivých členů je nanejvýš potřebné. Zároveň je důležité podpořit výměnu informací mezi vedoucím a hráči. Na začátku je dobré také zjistit očekávání hráčů, jejich motivaci ke hře.
- *Uvedení hry.* Vstup do hry může ovlivnit celý její úspěch. Působivý úvod, jasná stručná pravidla a vyjasnění sporných bodů, kdy jsou zodpovězeny všechny otázky hráčů, to je situace, která vytváří ty správné vstupní podmínky. Čím jsou hráčům pravidla jasnější, tím lepší je průběh aktivity. U některých her je důležitá věková nebo silová vyrovnanost skupiny. Pokud známe hráče dopředu a víme, že mohou mezi některými z nich nastat během hry konflikty, pak je rozumné je rozdělit do skupin ještě před vysvětlováním pravidel. Předejdeme tak často konfliktním momentům a usnadníme i přebírání rolí ve skupinách.
- *Vedení hry.* Vedoucí hry by si měl vždy zachovat přehled o jejím průběhu. Reaguje pružně na vzniklé situace, je připraven hru přerušit, upřesnit pravidla, tlumit rivalství a konflikty, podpořit slabší hráče. Vedoucí se zdržuje výrazně negativního hodnocení výkonu jednotlivce nebo skupiny. A také v tomto případě platí, že pochválí-li jednoho, musí zpravidla za něco pochválit i druhé.
- *Závěr hry.* Určení závěrečného bodu hry umožňuje účastníkům zakončení jejich rolí ve hře. Závěr by měl pomoci udržet hráčskou atmosféru a nadšení, celkové zarámování se promítá i v závěrečném hodnocení. Spíše než vítězství jedné skupiny bychom měli postavit do popředí společný prožitek všech. V příhodný okamžik provede vedoucí zpětné hodnocení hry tak, aby byl všem účastníkům jasný její smysl i to, co sami prožili a získali.
- *Bezpečnost.* Hry se většinou uskutečňují v přírodním prostředí a neupraveném terénu, takže je dobré se s ním předem dobře seznámit. Je nutné brát v úvahu všechny, i ty málo pravděpodobné nebezpečné situace, které by mohly ve hře nastat, a snažíme se jim tak předcházet.
- *Hodnocení.* Hodnocení každé aktivity je dobrým signálem pro úpravu programu tak, aby směřoval k vytyčeným cílům.

Hlubší smysl a hledání v těchto oblastech:

Hra má velké spektrum působnosti. Neuman (2005) ve své knize *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě* ukazuje na několik důležitých oblastí:

- Působení na sféru emocionální a psychickou
- Schopnost ovlivnit pocity a postoje hráčů
- Obohacení o nové zážitky a dovednosti
- Zvyšování sebedůvěry a sebehodnocení
- Přínos v oblasti nových pohledů na vlastní tělesnost, v potěšení z vlastní existence, ve zvyšování tělesné schopnosti a kondice
- Významný prostředek rozvíjející sociální vztahy
- Budování důvěry k ostatním lidem
- Způsob učení ohleduplnosti a odpovědnost.
- Podpoření komunikace a spolupráce
- Rozvoj psychomotoriky
- Příležitost k získání prožitku z přírody

Co může narušit dobrý průběh hry:

Při sestavování programů je dobré se pozastavit nad možnostmi neúspěchu, které mohou být dány těmito momenty:

- Velké rozdíly v úrovni pohybových dovedností, výkonnosti a znalostech.
- Rozpory a nedůvěra či nesympatie mezi jednotlivými hráči.
- Dominantní chování některých hráčů, jejich agresivita a ignorování pravidel.
- Přílišná rivalita a soupeřivost i za cenu porušení pravidel a fair play hry.
- K potížím může vést i přeceňování nebo naopak podceňování některých hráčů.
- Hru naruší i volba nepřiměřeného času, nevhodný výběr prostoru i chybné vedení hry.

2.5.2 Život v přírodě a umělecká tvořivost

Kromě her bylo do programu začleněno osvojování různých vědomostí a dovedností souvisejících s životem v přírodě (poznávání přírody, tábornictví, vaření na ohni, šití, první pomoc, zdravotní péče a hygiena). Opomenuta nezůstala ani umělecká činnost – samozřejmě hudební (romské i neromské písničky), ale také výtvarná (netradiční výtvarné techniky s prvky arteterapie).

2.5.3 Romská kultura

Volný čas strávený s dětmi nabízí široké pole působnosti. Jedním z našich cílů při sestavování programu, bylo seznamovat děti s jejich a naší kulturou. Odhalit tak některé mýty jedné či druhé společnosti. Je dobré, aby romské děti nahlédly do své historie, aby slyšely o věcech, které byly dávno zapomenuty a které nemají možnost v běžné výuce základní školy slyšet. Připomenout jim jejich tradiční romské pohádky a písně, zároveň poukázat na romské osobnosti, které se nestydí za své vzdělání, a přesto se hlásí k romské kultuře. Cílem tohoto zaměření určitě není jejich uzavírání do vlastní historie a tradičního způsobu života, ale hledání cest k otevření jejich světa i majoritní společnosti.

3. Cíl a úkoly práce

3.1 Cíl práce

Cílem této práce je navrhnout a poté ověřit několikadenní program zaměřený na sportovní aktivity v přírodě.

Dalším záměrem bylo zhodnotit zaujetí romských dětí pro tento typ využití volného času, upřesnit zařazení dětí do programu, jejich chování a přizpůsobivost. Práce zkoumá, do jaké míry můžeme jejich volným časem přispět k ovlivňování jejich životního stylu a k jejich větší přizpůsobivosti a důvěře.

Úkoly práce:

- Nastudovat literaturu k danému tématu
- Sestavit několikadenní program pro romské děti ve věku 8-12 let
- Vytvořit anketu
- vést šetření ankety
- Zhodnotit anketu a interpretovat její výsledky
- Ujasnit, jaké jsou nejčastější důvody pro a proti využití sportů v přírodě, jaký je o ně zájem, co je pro tyto děti atraktivní a lákavé

Touto prací bychom chtěli přispět k:

- Hledání přístupů k romským dětem a získávání jejich důvěry
- Komunikaci a spolupráci s romskými dětmi
- Motivaci k činnosti, výkonu a vytrvalosti
- Rozvoji jazykového projevu, vyjadřování subjektivních názorů a postojů těchto dětí
- Zvyšování sebedůvěry a sebehodnocení
- Rozvoji umělecké tvořivosti a fyzických zdatností
- Prohlubování rozvoje romské kultury

Předpoklady práce

Domnívám se, že dnešní romské děti neumí aktivně a smysluplně trávit volný čas. Teoreticky je zřejmé, že sporty a aktivity v přírodě se dají využít jako prevence negativních jevů sociálního chování a jako způsob rozvoje pozitivních rysů osobnosti.

3.2 Metody výzkumu

Oblast této práce bude zaměřena na romské děti navštěvující během školního roku zařízení, kde jsou jim nabízeny volnočasové aktivity bez ohledu na jejich sociální zařazení.

Praktickou částí bude sestavení a ověření víkendového programu s pobytem v přírodě.

Bude proveden anketní výzkum na skupině romských dětí ve věku 8-12 let, které se účastní třech víkendových programů.

Výsledkem práce pak bude vyhodnocení, které vyplyne ze zařazení dětí do programu, posouzení jejich chování a přizpůsobivost v daných situacích a závěr anketního výzkumu, jehož cílem je zhodnotit víkendové pobyty s aktivitami v přírodě a zjistit, jaký je o ně zájem, co je pro tyto děti atraktivní a přitažlivé.

ANKETNÍ VÝZKUM

Výzkum byl veden na desetičlenné skupině dětí ve věku 8-12 let z romského centra v Jihlavě, které se zúčastnily v létě 2006 víkendových akcí, které pro ně byly připraveny z programů Evropské unie za spolupráce rekreačního střediska v Třebíči. V této pracovní skupině bylo 6 chlapců a 4 dívky. Děti byly ze sociálně slabších rodin, což se promítalo především ve špatné výbavě těchto dětí věcmi do přírody, hlavně nevhodným, nebo nedostačujícím oblečením.

Byly navrženy tři typy víkendových programů. Probíhaly v kempu u přehrady Dalešice a v rekreačním středisku v Třebíči. Jednalo se o projekt zaměřený na sport a aktivity v přírodě, s doplňkovým programem cíleným na romskou kulturu.

V původním plánu byly i akce vícedenní, ale vzhledem k tomu, že doprovodný personál byl složen z velké části z pracujících dobrovolníků, zůstali jsme nakonec u typu víkendové akce, která začínala pátkem odpoledne a končila v neděli po obědě.

K realizaci šetření jsme použili metodu anketních otázek. Jejich znění bylo sestavena pracovníky, kteří se na tomto projektu podíleli. Měla sloužit jednak jako výstupní vyhodnocení jednotlivých víkendových programů, zároveň měla být podkladem pro rozvoj další práce s těmito dětmi. Použitý dotazník je v příloze č.1.

Anketa byla účastníkům předložena po zakončení akce před odjezdem domů. Snažili jsme se, aby byla vyplněna samostatně, anonymně a pod vedením pedagoga.

Podmínky anketního šetření

Anketa byla předtištěná ve formátu A4. Otázky byly cíleně krátké a jednoduché, psané velkým písmem. Tuto formu jsme zvolili vzhledem k tomu, že romské děti v této věkové skupině mají často velký problém s českým jazykem a velmi špatně čtou, což vede k neochotě číst delší psaný text. Z tohoto důvodu byl při vyplňování přítomen pedagog, který dané otázky ještě předčítal a vysvětloval. Anketa byla koncipována jako anonymní, aby děti měly pocit větší svobody projevu, ve většině případů se ale vrátila podepsaná. Vyplnění tohoto dotazníku trvalo zhruba půl hodiny.

Jedním z problémů, na které jsme při vyplňování ankety narazili, byla neochota dětí samostatně pracovat. Již dříve jsme pozorovali při rekapitulacích různých her velké negace projevů individualismu. To se nám potvrdilo i při vyplňování anketních otázek.

Všeobecně je známo, že Romové mají k individualismu velmi negativní postoj. Individualistické snahy se chápou jako projev odvrácení od rómství, sami nemají potřebu prosazovat svoje ambice. To bylo velmi čitelné i na takto malých dětech. Mladší se obracely na své starší sourozence nebo vůdčí osobnosti skupiny, aby se ztotožnily z jejich názorem. Pokud bychom chtěli objektivnější zpracování anketního šetření, museli bychom anketu vyplňovat s jednotlivci individuálně. Což ale v našem případě nebylo technicky možné.

Na přípravě a realizaci všech akcí se podílely:

2 sportovní instruktoři rekreačního střediska – zajišťovali program ohledně aktivit v přírodě a starali se o celí chod akce a materiální zázemí.

1 pedagog pracující celoročně s danou skupinou romských dětí v romském klubu kam docházejí během školního roku.

1 pedagog zabývající se romistikou, zajišťoval program ohledně přednášek o romské kultuře.

4. Výsledky anketního šetření

Otázkou č.1 jsme zjišťovali, jak se účastníkům na víkendové akci líbilo. Volili jsme formu zakroužkování zvolené odpovědi. V rámci této věkové skupiny jsme tak chtěli docílit jednoduchou formou jednoznačné odpovědi.

První víkendová akce Dalešice červenec 2006

9 dětí odpovídalo kladně a zakroužkovalo „líbilo“

1 dítě se vyjádřilo záporně a zakroužkovalo „nelíbilo“

I přes počáteční problémy v komunikaci se děti velmi rychle zařadily do programu a podle kladných reakcí při jednotlivých rekapitulacích jsme měli dojem, že se dětem opravdu líbilo. S velkým nadšením přijaly i pozvání na další víkendovou akci, která pro ně byla připravena.

Druhá víkendové akce Dalešice červenec 2006

8 dětí odpovídalo kladně a zakroužkovalo „líbilo“

2 děti nezakroužkovaly nic (v jednom z nezakroužkovaných se objevilo nakreslené sluníčko)

Z reakce dětí jsme usoudili, že se na tento víkend těšily, navázání bližšího kontaktu a důvěry bylo o poznání snadnější a trvalo podstatně kratší dobu než při první akci. Velmi nás potěšilo, když si při rekapitulacích programů vzpomněly i na předešlý víkend.

Třetí víkendové akce Třebíč srpen 2006

10 dětí odpovídalo kladně

I když mezi jednotlivými setkáními uběhlo vždy pár týdnů, bylo znát na spolupráci dětí, že se jim naše programy líbí a že se na víkend skutečně těšily. Projevilo se to velmi dobře na spolupráci a kázni, která se od prvního setkání velmi vylepšila. To nás velmi potěšilo a potvrdilo nám, že je dobré s těmito dětmi pracovat cíleně a dlouhodobě.

Otázkou č.2 jsme se snažili zjistit, co se dětem na našich programech líbilo nejvíce, co je zaujalo a bavilo.

První víkendová akce Dalešice červen 2006

8 dětí uvedlo „hry na louce“ (5 dětí za to dopsalo „večerní táborák“)

1 dítě „večerní táborák“

1 dítě „večerní hru“

Původně jsme předpokládali, že největší ohlas bude mít večerní dobrodružná hra, kterou jsme vnímali jako nejprožitkovější část v celém programu. Potvrdil se nám ale fakt, že takhle malé romské děti neudrží u ničeho dlouhodobou pozornost, a večerní hra byla ne ně příliš dlouhá a svými pravidly i složitá. Proto doporučujeme jednodušší, kratší hry v dynamickém sledu.

Druhá víkendová akce Dalešice červenec 2006

10 dětí napsalo „slačování“ a „jízda na raftu“

Jízda na raftu je pro mnohé netradiční a často nedostupná činnost. Většina dětí jela na vodě poprvé, a i když převážná část z nich neuměla plavat, vody se nebály a tento program se stal jednoznačně nejlepším. Velmi nás ale překvapilo, že se vedle jízdy na raftu objevilo i slačování. I přesto, že se většina dětí bála výšek a slanily nakonec jen čtyři děti, byl tento program uveden v dotaznících vedle farty jako nejlepší. Těžko říct, jestli se tak stalo v rámci kolektivních odpovědí, nebo jestli to byl pro děti opravdu tak silný zážitek i přesto, že se samotného slačování neúčastnily.

Třetí víkendová akce Třebíč srpen 2006

10 dětí napsalo „večerní hudební zábava“

(2 děti k tomu dopsaly „hru na zvířátka“, myšleno asi „Noemova archa“)

I pro nás bylo večerní hudebně taneční vystoupení velkým zážitkem, děti se snažily a sklidily spoustu potlesku. Všechny dostaly prostor, aby ukázaly, co umí, a právem si odnášely pocity úspěchu, který je obzvlášť pro ně velmi důležitý. Tato část akce byla spojena i s ostatními dětmi ze střediska a velmi se osvědčila jako způsob nenásilné integrace v rámci programů.

Otázka č.3 zjišťovala, co by děti na podobných víkendech ještě rády zažily, co by chtěly do programu zařadit, co by je bavilo. I přesto, že s nimi spolupracoval pedagog, a po čase, který měly k dispozici na vlastní zpracování otázky, se přes opakované nabídky různých možností nedokázaly rozhodnout. Tak se stalo, že některé otázky v tomto ohledu zůstaly nevyplněny.

První víkendová akce Dalešice červen 2006

8 dětí uvedlo „jízda na raftu“

2 děti nenapsaly nic

Děti měly možnost vidět jiné skupiny jezdit na přehradě, což u nich probudilo o tuto činnost velký zájem. Proto jsme jízdu na raftu zařadili do další víkendové akce.

Druhá víkendová akce Dalešice červenec 2006

7 dětí napsalo „jízdu na raftu“

3 děti nenapsaly nic

Výsledky ukazují, že jízda na vodě se stala nejoblíbenější částí programu, kterou by děti rády absolvovaly ve větší míře. V tomto ohledu by mělo smysl uvažovat o víkendové akci zaměřené na vodní sporty a výuku plavání.

Třetí víkendová akce Třebíč srpen 2006

6 dětí napsalo „fotbal“

2 děti napsaly „více hudby“

2 děti nenapsaly nic

Domníváme se, že tato reakce se nejspíš týkala chlapců, kteří se celý víkend dožadovali hraní fotbalu, jelikož středisko mělo za areálem pěkné hřiště z brankami, což většinu chlapců velmi zajímalo. (Všeobecně je známo, že romští chlapci mají fotbal jako jednu z dobrých pouličních zábav, na kterou jsou zvyklí a kterou mají rádi, takže na otázku, co budeme dělat, se zpravidla dostaví odpověď: „Hrát fotbal...“)

Otázka č. 4 zjišťovala, co se dětem na programu nelíbilo, co je nebavilo, a byly vyzvány pedagogem, aby popřípadě uvedly důvod, proč tomu tak bylo, či co je k tomu názoru vedlo.

První víkendová akce Dalešice červen 2006

10 dětí uvedlo „krátká večerka“, 2 děti poté dopsaly „zákaz kouření v areálu“

Druhá víkendová akce Dalešice červenec 2006

(Po zkušenosti z minulého dotazníku byly děti upozorněny, že otázka se týká programu a her, nikoli večerky nebo zákazů, které se na frekventanty vztahovaly)

7 dětí napsalo „dopolední hry v lesa“ – myšleno „ekohy“

3 děti neodpověděly

Třetí víkendová akce Třebíč srpen 2006

(Opět bylo připomenuto, že otázka se týká programu a her, nikoli večerky nebo zákazů, které se na děti vztahovaly.)

10 dětí napsalo „ekohry“

Podle toho, jak na tento typ programu reagovaly, bychom neřekli, že by děti vysloveně nezaujal. Shodli jsme se ale na tom, že by měl být víc akční a mít hodně modifikací.

Opět jsme narazili na problém krátkodobé soustředěnosti a podcenili jsme časový rozsah programu.

Otázka č.5 zjišťovala, jestli by děti měly zájem jet na podobnou akci na delší dobu. Záměrem bylo zjistit, zda by mělo smysl pro ně v podobném duchu uspořádat třeba týdenní tábor.

První víkendová akce Dalešice červen 2006

10 dětí uvedlo, že ano

Druhá víkendová akce Dalešice červenec 2006

10 dětí odpovědělo, že ano

Třetí víkendová akce Třebíč srpen 2006

10 dětí odpovědělo, že ano

Z těchto odpovědí je zřejmé, že dětem se na akcích líbilo a že by rády jely i na víc dní.

Celkové shrnutí anketního šetření

Celkově bychom zhodnotili anketu jako částečně neobjektivní, jelikož ne ve všech otázkách děti sdělují vlastní názor, ale vyjadřují se skupinově. Jak už jsem zmínila, staví se Romové k otázkám individualismu a jeho projevům negativně a potřeba prosazovat svoje názory je u nich sporná. Takže například v otázkách, které zjišťovaly, co se dětem na programu líbilo nebo nelíbilo, je výsledkem většinou spíš kolektivně dohodnutý názor než názor jednotlivce. Pro objektivnější zpracování by se anketní šetření muselo vést s jednotlivci individuálně, což v našem případě nebylo možné.

Přesto je z tohoto výzkumu zřejmé, že mají o sporty a aktivity v přírodě zájem. Tyto programy se jim líbí a budou je chtít využívat.

5. Závěr

Práce s romskými dětmi není v mnoha směrech jednoduchá. Pro jejich mentalitu a živější temperament je dobré se obrnit velkou dávkou trpělivosti a empatie. S citovou spontánností a temperamentem je spojena i jejich hádavost, hlučnost, bezprostřednost a občas vulgárnost. Přesto všechno jsou to děti s velkým srdcem, které dokáží být velmi vděčné a milé.

Jejich charakteristickým rysem je netrpělivost, proto se nám osvědčilo zařazovat do programů činnosti, které je jednak baví, a jednak jsou v nich úspěšní. Dlouhodobý neúspěch často vede k neochotě dále spolupracovat. Málo těchto dětí je schopno, pokud jim něco nejde, stejnou činnost opakovat víckrát a vracet se k ní. Je dobré se připravit na to, že se hůře soustředí a mívají slabší pozornost. Proto potřebují při cílené činnosti častější přestávky, při kterých si třeba zazpívají nebo zakřičí. Teoretické vstupy k programům by měly být co nejkratší a nejjednodušší, je také dobré je doplňovat obrázky, scénkami. Vše musí být krátké, hravé a prožitkové. Důležité pro nás byly i diskuse, ve kterých se hodnotil program. Z dětmi bylo dobré hodně komunikovat a naslouchat jim.

Protože jsou romské děti hodně živé, bylo dobré si i pro tyto rozpravy stanovit pravidla.

- Naslouchat jeden druhému – s dětmi se promlouvá jednotlivě . Po dětech se opakuje, co řekly.
- Vždy mluví jen jeden – děti se nepřekřikují, popřípadě se používá podávání některého předmětu, kdy může mluvit jen ten, kdo ho drží.
- Zůstat u jednoho tématu. Někdy mají děti tendenci přeskakovat a unikat z tématu diskuze.
- Povzbuzovat - děti by měly mít pocit, že jsou oceněny všechny jejich nápady a myšlenky. Dáváme jim najevo, že si jejich nápadů ceníme
- Podporovat sebeúctu, vážit si všech dětí, je důležité každé dítě za něco pochválit.

Prostřednictvím této práce jsme chtěli přispět ke zjištění, do jaké míry se dá využít sportů v přírodě jako smysluplného vyplnění volného času romských dětí. Nabídka takových aktivit a činností je velmi rozmanitá. V naší práci jsme navrhli a otestovali tři typy víkendových programů, které nás dovedly k závěru, že tyto aktivity jsou pro romské děti atraktivní a zajímavé.

Z předchozího rozboru vyplývá, že romské děti neumí aktivně trávit volný čas.

Domníváme se, že právě prostřednictvím tohoto typu programů se dá působit jak na jedince, tak na větší pracovní skupinu. Vzhledem ke specifickému temperamentu romských dětí si myslíme, že tento typ využití volného času je pro ně přijatelný a zajímavý. Velké pozitivum vidíme právě v rozsáhlém spektru působnosti, které tyto činnosti skrývají. Dají se tak využít nejen k vyplnění volného času a vybití energie, ale také k cílenému rozvoji dětí. A to jak v souvislosti s jejich zařazováním do společnosti, tak s rozvojem jejich komunikačních a vědomostních dovedností v naší i romské kultuře.

Při realizaci těchto aktivit pak vidíme jako jeden z hlavních problémů především stránku finanční. Pro neochotu a neschopnost romských rodičů tyto pobyty platit jsou pak často závislé na financování ze soukromých zdrojů a projektů.

Dalším kritériem úspěchu těchto projektů je dostatek personálu, ať už pedagogů, nebo instruktorů a vychovatelů, kteří jsou ochotni na těchto projektech pracovat a orientovat se v romské problematice a v tomto směru se i vzdělávat.

Nemáme bohužel možnost posoudit naši práci z hlediska dlouhodobého dopadu na tyto skupiny dětí nebo na jedince. Z krátkodobého hlediska jsme však určitý posun zaznamenali. Především můžeme poukázat na zlepšení komunikace, spolupráce a morálky. I přesto, že volný čas v tomto ohledu není všemocný, je zřejmé, že jeho vhodným vyplněním můžeme přispět k tomu, aby se nestával zdrojem negativních jevů a násilí a aby přispěl alespoň v malé míře k nenásilné integraci romských dětí do naší společnosti.

6. Použitá literatura:

1. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004.
2. BALVÍN, J. a kol. *Romové a pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000.
3. BALVÍN, J. a kol. *Romové a volný čas*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997.
4. BALVÍN, J. a kol. *Romové a alternativní pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000.
5. BALVÍN, J. a kol. *Romové a etika multikulturní výchovy*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999,
6. BALVÍN, J. a kol. *Romové a jejich učitelé*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999.
7. BALVÍN, J. a kol. *Romové a majorita*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997.
8. BALVÍN, J. a kol. *Romové a pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000.
9. DANIEL, B. *Dějiny Romů*. Olomouc: UP, 1993.
10. DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů – Romano drom 1945–1990*. Olomouc: UP, 1995.
11. DAVIDOVÁ, E. *Romové a česká společnost*. In: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 3/2001.
12. DĚDIČ, M. *Výchova a vzdělávání romských dětí a mládeže*. Praha: SPN, 1982.
13. DOLEŽALOVÁ, E. *Hry na dětské tábory*. Praha: Grada, 2004.
14. FILIPOVÁ, B. *Člověk, práce, volný čas*. Praha: Svoboda, 1966.
15. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: NLN, 1998.
16. HANZAL, J. *Přehled dějin Cikánů na Moravě do zahájení josefinských pokusů o jejich usídlení v 80. letech 18. století*. Olomouc: UP, 1979.
17. HANZAL, J. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století*. Praha: NLN, 2004.
18. HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni po příchode do Evropy*. Slovenský národopis, 1962.
19. HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni před prochodím do Európy*. Slovenský národopis, 1961.
20. HORVÁTHOVÁ, E. *K otázke etnokulturného vývoja a etnickej klasifikácie Cigánov*. Slovenský národopis 22, 1974.
21. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Brno: NLN, 2002.
22. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Základy romštiny*. Praha: Academia, 1979.
23. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras – můžeme se domluvit*. Olomouc: UP, 1998.
24. Kolektiv autorů. *Vzdělání - klíč ke změně společenské pozice romské komunity*. Ústí nad Labem: UJEP, 2000.

25. Kolektiv autorů. *Černobílí život*. Praha: Gallery, 2000.
26. KUBÁTOVÁ, D. *Životní styl a vzdělávání dětí migrujících cizinců*. Ústí nad Labem: UJEP, 2004.
27. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: UP, 1993.
28. NEČAS, C. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor.
29. NEČAS, C. *Společenská problematika Romův minulosti a přítomnosti*. Brno, 1991.
30. NEUMAN, J. a kol. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998.
31. NEUMAN, J. a kol. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál, 2000.
32. NEUMAN, J. a kol. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Praha: Portál, 1999.
33. PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989 sesšity úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č.12* Praha, 2004.
34. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2005.
35. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998.
36. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000.
37. VONDRÁČEK, P. *Ohrožené kultury*. Praha: Svojtka, 2000.

7. Přílohy

Anketní otázky:

1. Jak se ti na této víkendové akci líbilo? Líbilo x nelíbilo
2. Co se ti z programu líbilo nejvíce?
3. Co bys napříště do programu zařadil?
4. Co se ti v programu nelíbilo, co tě nebavilo?
5. Jel bys na podobnou akci na delší dobu – na víc dní?

Sestavené programy pro děti

Účastníci akce: Skupina A - skupina romských dětí složená z chlapců a děvčat v celkovém počtu 10 dětí ve věku 8-12 let, 6 chlapců a 4 děvčata z romského centra v Jihlavě. Děti pocházejí z vícečetných rodin většinou finančně méně zajištěných. Tři děti jsou v příbuzenském vztahu. Všechny děti se znají z romského klubu, který přes rok navštěvují po škole.

(Ubytování pro dva lidi ve stanech s podsadou. Polní kuchyně, hygienické zařízení - sprchy a suché záchody. Kapacita max. 40 lidí.)

První víkendová akce přehrada Dalešice červen 2006

Pátek :

- Příjezd, ubytování v areálu, seznámení s rekreačním zařízením

Děti byly ubytovány ve dvouúžkových stanech podle vlastního přání. Na postelích často děti spaly po dvou, protože tak byly zvyklé z domova.

- Seznamovací hry – *Hra na jména, Krok vpřed*. Tyto hry jsou dobré nejen pro děti, které se většinou již znaly, ale i pro vedoucí, aby si zapamatovali jména všech účastníků a trochu si je přiblížili.

Romové všeobecně jsou hodně uzavřeni do své komunity a trvá vždy nějaký čas než si vás „připustí k tělu,“. Ani při setkání z dětmi, které vás neznají nejsou první reakce příliš vstřícné. Děti při prvním setkání nebyly příliš komunikativní, spíše se chtěly předvést.

- Svačina

- Vycházka do okolí, nasbírání dřeva na táborový oheň. Na vhodných místech zařazeny sportovní prvky – rychlostní běh, skok přes překážku, skok z místa do dálky, hod na dálku šiškou, strefování se šiškou do stromu.

Dětem se vycházka líbila, byl zde prostor k navázání užších kontaktů, ke kterým se při seznamovacích hrách nikterak neměly. Zadané úkoly plnily znamenitě se sobě vlastním temperamentem a hyperaktivitou. Příště bychom, ale už nezařadili hod do dálky a na cíl s šiškou, neboť tato disciplína se brzy zvrhla v „šiškovou válku, a házení vším možným, což se nezdálo být příliš bezpečné.

- Příprava táborového ohně, beseda o stanování a rozdělávání ohně v přírodě, zásady bezpečnosti. První pomoc při popáleninách.

Z nasbíraného dřeva jsme postavili s dětmi ohniště, to děti bavilo. Méně je už ale zajímala bezpečnost při rozdělávání ohně, z přednášky první pomoci v přírodě měli spíše srandu. Příště bychom zdravotědu zařadili více hravou formou s praktickým nácvikem.

- Večeře u táborového ohně. Zážitek doprovázený hrou na hudební nástroje, zpěvem a tancem (romské písně a tance, velmi oblíbená část programu). Zhodnocení dne, připomenutí toho, co jsme všechno viděli, pochvaly za dobré plnění úkolů.

Hudba a tanec je pro tyto děti velmi důležitá součást života, je dobré jim každodenně vymezit určitý čas, aby se měli v tomto ohledu možnost realizovat. Váš zájem a uznání jim dodá potřebnou sebedůvěru, a vám otevře dveře k jejich důvěře a náklonnosti.

- Večerka s romskou pohádkou

Sobota :

- Budíček s písničkou.
- Ranní protažení (*Při hudbě jsme se zlehka protáhli. Některým dětem se tato činnost nelíbila, „ Já cvičit nebudu...“, „Mně se nechce...“*)
- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti*
- Dopoledne - kontaktní a zahřívací hry – *Molekuly, Vstávání ze sedu, Sedání, Vstávání ve skupině, Kliky ve skupině, Trakař, Žába, Vyzývaná* (viz příloha) – *Tyto děti u ničeho dlouho nevydrží, proto je dobré na začátek zařadit několik kratších úkolových her, při kterých je zábava, jsou rychlé, dobré na vybití energie a zároveň dají přivyknout prvním tělesným kontaktům. Děti byly při hrách velmi šikovné, s plněním úkolů neměly žádné problémy, bylo dobré jim zadané cvičení vždy názorně předvést.*
- Svačina
- Pracovní činnost, výroba papírových čepic a vlajek na večerní hru.
Na tento typ pracovních činností jsou děti zvyklé většinou z romských center, které navštěvují přes rok. Děti práce baví jsou, ale ze svou prací poměrně rychle hotovy. Papírové čepice vyráběly hlavně na kvantitu než nekvalitu, což bylo nakonec dobře, protože většina z nich do večera nevydržela.
- Oběd
- Polední klid – byl tráven tancem a hudbou – děti zůstaly pod dohledem, dobře se zabavily a neměly moc příležitostí k „lumpárnám“.

Tyto děti nemají velkou potřebu odpočívat je dobré jim vždy vybrat nějakou činnost při které jsou na jednom místě a pod dohledem.

- *Odpoledne – hry na rozvoj důvěry – Kruh důvěry, Pendl, Cesta tmou, byla zařazena i Ulička důvěry – bohužel pro surové fyzické kontakty a nedodržování pravidel nebyla většina her dohrána. Po naší zkušenosti i přesto, že děti o tento typ her jevily očividný zájem, tento typ her moc nedoporučujeme.*
- *Závěr odpoledne vyplnily míčové hry, hlavně fotbal. Fotbal zdál se být nejoblíbenější hrou romských chlapců.*
- *Svačina*
- *Pracovní činnost, dokončení práce z dopoledne.
Povídáním o romských spisovatelích, čtení romských pohádek a básniček v romštině. Děti se snažily pohádky překládat z romštiny do češtiny, i když jim to moc nešlo, měly velkou radost, že umí něco víc než my. Překvapil nás velký zájem starších dětí právě o romské osobnosti zajímaly se o jejich život, a práci.*
- *Večeře, zhodnocení celého dne, motivace na večerní hru.*
- *Večerní bojová hra *Dobytí ostrova**
- *Krátké zhodnocení hry, večerka
Mysleli jsme si že tato hra bude mít celkově větší ohlas, protože jsme ji vnímali jako nejprožitkovější část v celém programu. I přesto že se hra líbila potvrdil se nám fakt, že takhle malé romské děti neudrží u ničeho dlouhodobou pozornost, a večerní hra byla ne ně příliš dlouhá a svými pravidly i složitá. Proto doporučujeme jednodušší, kratší hry v dynamickém sledu.*

Neděle :

- *Budíček s písničkou*

- Ranní protažení (*Při hudbě jsme se zlehka protáhli. Něktěrym dětem se opět tato činnost nelíbila, „ Já cvičit nebudu... “, „ Mně se nechce... “*)
- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti.*
- Výlet do lesa, ekohry – *Najdi svůj strom, Co do lesa nepatří* – relaxace, objevování přírody, doprovázeno poznáváním stromů a rostlin.
U těchto her dlouho děti nevydrží, doporučujeme je prokládat různými svižnějšími, jednoduchými hrami, třeba různými typy honiček.
- Svačina
- Povídání o romském bydlení v dávných časech. *Tyto témata děti zajímají.*
- Odpoledne úklid, vyplnění dotazníků, zhodnocení celého víkendu, rozloučení, odjezd.

Druhá víkendová akce přehrada Dalešice červenec 2006

Pátek :

- Příjezd, ubytování v areálu, seznámení s rekreačním zařízením
Děti byly ubytovány ve dvoulůžkových stanech, mimo jednoho chlapce, kterého vystřídal jeho bratr, na předešlé akci všechny byly, i přesto bylo dobré areál znovu s dětmi projít a připomenout jim základní pravidla ubytování a chod areálu.
- Seznamovací hra – *Kdo chybí, Bingo, Nakazlivý smích* - pro osvěžení paměti se jmény a navození dobré nálady. *Děti překonaly prvotní neukázněnost, velmi rychle se začlenily do hry, reagovaly poměrně pružně a chovaly se přátelsky.*
- Svačina
- Vycházka do okolí, se sběrem dřeva na večerní oheň

Beseda rómských tradicích.

- Večer táborák, večere, hra na hudební nástroje a zpěv.

Nechali jsme děti sami připravit ohniště a oheň, abychom zjistily co si pamatují z předchozího víkendu.

Děti vzpomínaly na předchozí akci, což nás velmi potěšilo.

Sobota:

- Budíček s písničkou

- Ranní protažení (*Při hudbě jsme se zlehka protáhli. Některé děti opět protestovaly.*)

- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti.*

- Dopoledne - týmové hry - *Dračí souboj, Ultimatum* – vybití energie, spolupráce v týmech.

Bylo obtížné vytvořit na tyto hry dva rovnocenné týmy, které by mezi sebou spolupracovaly. Nakonec jsme vytvořili dívčí a chlapecké družstvo, které bylo sice silově nevyrovnané, ale zase bylo ochotné mezi sebou spolupracovat, a o to nám šlo.

- Polední klid – s hudbou a tancem

- Svačina

- Odpoledne – hry na rozvoj důvěry – *Pendl, Záchranka.*

Těchto her se účastnili i vedoucí, byly záměrně zařazeny před odpoledním programem s cílem, aby děti získaly pocit jistoty a důvěry hlavně v nás instruktory. Děti byly mezi sebou hodně škodolibé, a nebyly ochotny v určitých věcech spolupracovat a dodržovat bezpečnostní pravidla. Takže tyto hry zařazovat po důkladném zvážení. Mi jsme nakonec tyto hry zvládli, ale do tohoto typu skupiny, bychom je víckrát nezařadili.

- Svačina

- Odpoledne - se účastníci rozdělili do dvou skupin (chlapci a děvčata). Jedna skupina slaňovala z mostu, druhá jezdila na raftu. Obě skupiny se vystřídaly.
Většina dětí jela na vodě poprvé, a i když převážná část z nich neuměla plavat, vody se nebály a tento program se stal jednoznačně nejlepším. Při slanění se děti bály, nakonec slanily jen tři chlapci, ale i tak to po hodnocení to zůstalo velmi silným zážitkem, který se dětem líbil.
- Večeře
- Posezení u táborového ohně, zhodnocení celého dne
Děti celý večer vyprávěly o jízdě na raftu a slaňování.
- Večerka s romskou pohádkou

Neděle:

- Budíček s písničkou
- Ranní protažení při hudbě
- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti.*
- Výlet do lesa, ekohry *Velké hledání, Hlasy přírody* – klid, soustředění,
Z předešlých akcí jsme byli poučeni a mezi ekohry, byly zařazeny hry na honěnou. Naslouchání hlasům přírody je z malými romskými dětmi téměř nemožné.
- Svačina
- Povídání o romských tradicích, ve zbývajícím čase zhodnocení víkendu.
- Odpoledne úklid, vyplnění dotazníků, odjezd

Třetí víkendová akce: Březová srpen 2006

Pátek :

- Příjezd, ubytování v areálu. *Ubytování v chatkách po 5 dětech*
- Seznamovací hra *Tanec na kládě*, *Noemova archa*, kontaktní hry – *Slepá řada* - pro navození dobré nálady.
Pro velký úspěch jsme Noemovu archu opakovali 3x, dětem se moc líbila. Naopak u slepé řady jsme měli připraveno více verzí a nakonec se uskutečnila jenom jedna, protože děti nedokázaly respektovat pravidla a hrát s šátky na očích.
- Svačina
- Odpolední výlet do okolí, nasbírání dřeva na táborový oheň, hry s lítacím talířem na louce, míčové hry. *Pro děti velmi oblíbené*
- Večer táborák, hra na hudební nástroje a zpěv.

Sobota:

- Budíček s písničkou
- Ranní protažení při hudbě.
- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti.*
- Dopoledne kontaktní a soutěžní hry - *Závody v pytli, Kámen nůžky papír, O vlajku, Přetahovaná .*
Tyto hry jsou krátké svižné, dobré na vybití energie, podpoření soutěživosti. U dětí oblíbené.
- Svačina

- Výtvarná činnost – výroba triček, kresba barvou na textil.
- Polední klid - nácvik na večerní taneční vystoupení.
- Odpoledne – nízké lanové překážky, v nabídce byla i vysoká lana, která jsou také v areálu, děti se ale bály a odmítly. *Lanové aktivity nevzbudili u dětí velký zájem. Zbytek odpoledne míčové hry, hlavně fotbal.*
- Svačina
- Protidrogová přednáška.
Děti se zapojily bez ostychu do diskuze a mi jsme jenom žasli, určitě jsou takovéto besedy užitečné a měli by být pravidelné.
- Romské tradice a tance, dokončení nácviku programu na večerní vystoupení.
Děti se velmi snažily, a na večer se těšily a důkladně připravovaly.
- Večeře, zhodnocení dne
- Večer hudební zábava s taneční soutěží na moderní hudbu.
Děti se velmi snažily, bylo na nich vidět, že je těší ocenění, které si vysloužily od nás i ostatních neromských dětí. Tanec a hudba je jedna z mála oblastí, ve které tyto děti vynikají a je dobrým prostředkem pro vytváření neutrální integrační půdy mezi romskými a neromskými dětmi při podobných akcích. I romské děti si zaslouží v životě zažít pocit úspěchu a ocenění, kterého mají jinak velmi málo. Podporou jejich sebevědomí se tak zvedá i motivace k dalším činnostem, která je v mnoha oblastech slabá.
- Večerka

Neděle:

- Budíček s písničkou

- Ranní protažení při hudbě
- Snídaně v trávě. *Při snídani seznámení s denním programem, vhodná příležitost pro udržení jejich pozornosti.*
- Výlet do lesa, ekohry – *Okno země, Indiánská šoulačka.*
Povídání o romských osobnostech dnešní doby. O zvycích a tradicích jako jsou svatby, křtiny a pohřby.
Děti se do debaty zapojovaly, obohatily tuto debatu o své poznatky ze své rodiny, což bylo i pro nás zajímavé.
- Svačina
- Odpoledne úklid, zhodnocení celé akce, vyplnění dotazníků, odjezd.